

नन्वेवंभूतोविष्णुरितिप्रसिद्धंतत्राहुः गुणमय्येति अस्यजगतोयदासर्गादीन्धत्से तदाहेभूमन् स्वदृक्स्वतःसिद्धज्ञानःत्वंब्रह्मादिसंज्ञांधत्से ॥ २३ ॥ तत्रहेतुःत्वंब्रह्मेति सदसतोभावान्देवतिर्यगादिरूपान्भावयतीतितथा सृज्यंतुत्वद्व्यतिरिक्तंमास्तीत्याहुः आत्मैवत्वंनानाशक्तिभिर्जगद्रूपेनाभातः तस्मादीश्वरः ॥ २४ ॥ स्वतःसिद्धज्ञानत्वमुपपादयंतःजगदात्मनाआभातप्रकारमाहुः त्वंशब्दस्यवेदस्ययोनिःअतःस्वतःसिद्धज्ञानः त्वंजगदादिर्महत्तत्त्वम् आत्माचअहंकारः कथंभूतः प्राणेंद्रियद्रव्याणांकारणभूतागुणायस्य राजसादित्रिविधइत्यर्थः स्वभावादयश्चत्वमेव क्रतुः संकल्पःसत्यमृतं चेतियोधर्मःसत्त्वं महदादिस्वरूपत्वेहेतुः त्रिवृत्त्रिगुणात्मकंयदक्षरंप्रधानंत्वयित्वदाश्रयंतदामनंति यद्वा एवंभूतेत्वयित्रिवृदक्षरंप्रणवंप्रकाशकमाहुः

गुणमय्यास्वशक्त्याऽस्यसर्गस्थित्यप्ययान्विभो ॥ धत्सेयदास्वदृक्भूमन्ब्रह्मविष्णुशिवाभिधाम् ॥ २३ ॥

त्वंब्रह्मपरमंगुह्यंसदसद्भावभावनः ॥ नानाशक्तिभिराभातस्त्वमात्माजगदीश्वरः ॥ २४ ॥ त्वंशब्दयोनि

र्जगदादिरात्माप्राणेंद्रियद्रव्यगुणःस्वभावः ॥ कालःक्रतुःसत्यमृतंचधर्मस्त्वय्यक्षरंयत्रिवृदामनंति ॥ २५ ॥

अग्निमुखंतेऽखिलदेवतात्माक्षितिंविदुर्लोकभवांघ्रिपंकजम् ॥ कालंगतिंतेऽखिलदेवतात्मनोदिशश्चकर्णौ

रसनेजलेशम् ॥ २६ ॥ नाभिर्नभस्तेश्वसनंनभस्वान्सूर्यश्चक्षूंषिजलंस्मरेतः ॥ परावरात्माश्रयणंतवा

त्मासोमोमनोद्यौर्भगवन्शिरस्ते ॥ २७ ॥ कुक्षिःसमुद्रागिरयोऽस्थिसंधारोमाणिसर्वौषधिवीरुधस्ते ॥ छं

दांसिसाक्षात्तवसप्तधातवस्त्रयीमयात्मनूहृदयंसर्वधर्मः ॥ २८ ॥ मुखानिपंचोपनिषदस्तवेशयैस्त्रिंशदष्टोत्त

रमंत्रवर्गः ॥ यत्तच्छिवाख्यंपरमार्थतत्त्वंदेवःस्वयंज्योतिरवस्थितिस्ते ॥ २९ ॥ छायात्वधर्मोर्मिषुयैर्विसर्गो

नेत्रत्रयंसत्वरजस्तमांसि ॥ साक्षान्मनुःशास्त्रकृतस्तवेक्षाछंदोमयोदेवःऋषिःपुराणः ॥ ३० ॥

रित्यर्थः ॥ २५ ॥ अखिलदेवतात्माअग्निःसर्वादेवताइतिश्रुतेः सोग्निस्तेमुखं हेलोकभव द्वितीयांतेषुविदुरित्यस्यसंबंधः ॥ २६ ॥ परेअवरेचयेआत्मानोजीवास्तेषामाश्रयस्तवात्माऽहंकारः ॥ २७ ॥ त्रयीमयात्मनूदेत्रयमूर्ते ॥ २८ ॥ पंचोपनिषदः तत्पुरुषाघोरसद्योजातवामदेवेशानरूपामंत्रा यैर्मुखैरष्टोत्तरत्रिंशन्मंत्राणांवर्गः तेषामेवमंत्राणांपदच्छेदेनाष्टोत्तरत्रिंशत्कलात्मकामंत्राइत्यर्थः अवस्थितिःउपरतावस्था ॥ २९ ॥ अधर्मस्योर्मिषुदंभलोभादिषुयैरूर्मिभिर्विसर्गःसंहारः यद्वा यैःसत्त्वादिभिर्विविधःसर्गः तानिनेत्रत्रयम् हेदेव छंदोमयःसतवेक्षाईक्षणम् साक्षान्मनुरितिपाठेमनुरितिवेदः तदेवाह छंदोमयइति ॥ ३० ॥